

KARAKTERMOORD!

Tegenstanders zwartmaken is van alle tijden – en niet ongevaarlijk. Plus: vier archetypische karaktermoorden.

Joppe Gloerich

Veel hebben militair Marco Kroon, voormalig bestuurslid van Forum voor Democratie Henk Otten en mode-ondernemer Olcay Gülsen vermoedelijk niet gemeen, maar in één opzicht zijn ze aan elkaar verwant: alle drie claimden ze recent slachtoffer te zijn van karaktermoord. Eind mei voegde GroenLinkser Zihni Özdil zich bij het gezelschap. In de nasleep van een conflict over het leenstelsel, dat Özdil zijn Kamerlidmaatschap kostte, laakte de partij het algehele disfunctioneren van de parlementariër. Het beeld werd gecreëerd van een onbetrouwbare individualist die nogal eens naar de fles greep.

Minstens zozeer als Özdil raakte de partij beschadigd door de affaire. De achterban ziet GroenLinks graag als een club van vriendenkers. 'En juist die partij duwt

mate waarin die elementen passen bij het heersende beeld.' Sluimerende twijfels over een publiek figuur kunnen worden versterkt, mits de aanvaller recht van spreken heeft en hij zijn boodschap goed verpakt. Bij GroenLinks ging dat verkeerd: het doelwit had de gunfactor, de aanvallende partij kreeg door het moddergooien juist dictatoriale trekjes.

Gevallen waarbij de karaktermoorde naar faalde in zijn opzet, zijn er genoeg. Icks noemt de aanval op de Canadese premierskandidaat Jean Chrétien, in 1993 door tegenstanders beschimpd vanwege zijn gezichtsverlamming. 'Maar dat ging veel Canadezen te ver. Ze kozen de kant van Chrétien, die daardoor de verkiezingen won en premier werd.'

Bewuste publieke beschadiging is zo oud als de weg naar Rome – senatoren in het Forum Romanum bedienden zich twee millennia geleden al van dergelijke tactieken. Maar de moderne tijd biedt er meer dan ooit de middelen voor. Icks: 'Er zijn massamedia, er is meningsvrijheid, en altijd wel een verkiezing op komst.'

Een degelijke reputatie vormt de eerste verdedigingslinie tegen persoonlijke aanvallen, zoals in het geval van de Amerikaanse journalist Edward Murrow. Met kritische publicaties belaagde hij de communistenvreter Joseph McCarthy, die daarop de tegenaanval koos. Maar Murrow verloor nooit de gunst van het publiek, met dank aan zijn integere imago.

Integriteit maakt ook kwetsbaar, zegt Icks. Op een onbesmet blazen is de eerste vlek extra zichtbaar. Daarentegen doen over Donald Trump en Silvio Berlusconi zo veel wilde verhalen de ronde, dat zij niet meer wakker liggen van een schandaaltje meer of minder: zij zijn immuun geworden voor karaktermoord.

De postume karaktermoord Keizer Caligula circa 41

Zolang de keizer aan de macht was, hielden Romeinse senatoren hun kritiek binnenskamers. Maar na zijn dood ging een boekje open. Dat lot was keizer Caligula (12-41) beschoren. Postuum werd hij afgeschilderd als incestueuze gek, die zijn legers schelpen naar Rome liet vervoeren als bewijs voor de overwinning op zeegod Neptunus. Zo bont heeft hij het vermoedelijk nooit gemaakt. En de aantijgingen over incest kwamen waarschijnlijk voort uit de ongewoon nauwe band die hij onderhield met zijn zussen.

Politiek gewin was niet primair de inzet van de senatoren. Ze schetsten morele kaders voor toekomstige leiders. En bovendien bepaalden de plegers van de karaktermoord hoe later over de keizer werd gedacht.

Op een onbesmet blazen is de eerste vlek extra goed zichtbaar

een afwijkende mening er hardvochtig uit. Dat werkt averechts,' zegt Martijn Icks (38), docent oude geschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam. Met zijn collega Edwina Hagen organiseerde hij onlangs een symposium over karaktermoord, al vele eeuwen een beproefd middel bij het elimineren van tegenstrevers.

Icks definieert karaktermoord als 'het moedwillig zwartmaken van de reputatie van een individu'. Hij onderscheidt vijf elementen: een aanvaller, een doelwit, een medium, een publiek en een politieke context. 'Het welslagen van de karaktermoord hangt grotendeels af van de

Rijksmuseum, Amsterdam

De rode karaktermoord Koning Willem III 1887

Vlak voor de zeventigste verjaardag van koning Willem III (1817-1890) gingen tienduizenden exemplaren van het schotschrift *Uit het leven van Koning Gorilla* over de toonbank. De auteur bleek de socialist en antimonarchist Sicco Roorda van Eysinga. Hij karakteriseert de – geestelijk afgetakelde – koning als dwaze vrouwenmepper, een monster zonder compassie voor zijn volk. Als tegenreactie sloegen royalisten de kiosken kort en klein. Meer nog dan een aanval op de persoon was *Koning Gorilla* gericht tegen de monarchie als staatsvorm. Hoewel Willem III ook uit minder gekleurde bronnen naar voren komt als onkundig en onsympathiek, droeg *Koning Gorilla* sterk bij aan de reputatie waarmee de vorst de geschiedenis inging.

Spaarnestad Photo

De onvermijdelijke karaktermoord Gijs van Hall 1967

Gezeten tegenover Mies Bouwman somberde Gijs van Hall in 1967 dat hij het ook allemaal niet meer wist. Het interview was de climax van een bittere strijd tussen de Amsterdamse PvdA-burgemeester en de protestbeweging Provo, die de stad op stelten zette. De provo's verspreidden blaadjes waarin de burgemeester werd weggezet als elitaire representant van de aristocratie. De burgemeester, stammend uit een patriciërs-geslacht, had het inderdaad nooit goed kunnen doen in de hoofdstad die was gehuld in de rook van de revolutie. Toen ook de PvdA Van Hall liet vallen, werd de burgemeester uit zijn functie gezet, onder de verzuchting 'alleen omdat ik een Van Hall ben,' zoals Dirk Wolthekker optekende in zijn biografie.

Marcel van Hoorn/ANP

De mislukte karaktermoord Frans Timmermans 2019

Het is moeilijk om het precieze effect te meten, maar 'Hans Brusselmans' zal de geschiedenis ingaan als een gevalletje karaktermoord die suïcide bleek. In een SP-campagnefilmje voor de Europese verkiezingen steekt een op eurocommissaris Frans Timmermans lijkende schrokop de haard aan met de belangen van de gewone man. Het resultaat: Timmermans' PvdA werd de grootste, de SP weggevaagd. Het campagne-team had zijn publiek verkeerd ingeschat: bij kiezers van FVD en PVV viel het filmje beter dan bij SP'ers. En de afzender deed raar. Gevraagd naar de gelijkentis tussen Brusselmans en Timmermans zei campagneleider Ron Meyer lafjes: 'Nu u het zo zegt: Het doelwit, dat niet reageerde, kreeg zowaar iets soevereins. ●